

<https://doi.org/10.18485/analiff.2022.34.1.7>
811.14'367.634
378.6:811.14(497.11)"2021"

О супротним везницима у напоредном и зависном односу: случај изворних говорника српског који усвајају модерни грчки као страни језик

Маја Г. Баћић Ђосић*

Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Катедра за неохеленске студије

Антонина В. Костић

Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Катедра за неохеленске студије

Марта П. Ламбропулу

Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Катедра за неохеленске студије

Кључне речи:

синтакса модерног грчког
супротни везници
модерни грчки језик као Ј2

Апстракт

У раду се испитује начин на који група студената модерног грчког као Ј2 на Катедри за неохеленске студије перципира употребу супротних везника у напоредном и зависном односу у модерном грчком језику. За потребе рада спроведено је неекспериментално квантитативно истраживање, које је садржало прилагођене граматичке вежбе допуњавања празнина исправним везником. Конкретније, емпиријски део студије је обухватио бележење и анализу грешака, као и поређење супротних везника двају језика, модерног грчког и српског. У складу са појединим граматикама модерног грчког језика (Τριανταφυλλίδης, 1978: 199–201; Τσολάκης, 2006: 264–268), напоредни однос се дефинише као онај у коме стоје две једнаке реченице, односно независна са независном или зависна са зависном, користећи супротне везнике као што су *av kai, allá, na, pará, ómwс, ωστόσο*. На сличан начин и у српском језику, супротни везници, као што су *а, али, него, већ, но*, спајају речи или реченице које карактерише нека врста супротности или различитости (Станојчић/Поповић, 2011: 358; Стевановић, 1986: 382). Циљ рада је да се путем анализе грешака и поређења граматичких структура двају језика идентификују оне компоненте које студентима модерног грчког као Ј2 могу бити проблематичне, те да се предложи начини за ефикасније усвајање и коришћење везника у овом језику. (примљено: 8. јануара 2022; прихваћено: 3. марта 2022)

1. Увод

Рад има за циљ да испита на који начин србофони студенти модерног грчког језика као J2 перципирају изражавање адверзативности на J2, а конкретније у оквиру напоредних и зависних реченица, као и приликом употребе супротних везника у напоредном и зависном односу. Потребно је истаћи да се у грчком језику везници не категоризују на идентичан начин као и у српском, те из тог разлога група супротних везника може бити названа грч. *αντιθετικοί*, односно *εναντιωματικοί*, што зависи искључиво од врсте односа у који реченице или њихови конституенти ступају. Наиме, прва група (*αντιθετικοί*) има улогу да повеже чланове које карактерише напоредни однос, док друга група (*εναντιωματικοί*) има улогу да повеже независне реченице са зависнима. Ради лакше дистинкције ове две групе везника у модерном грчком језику, одлучујемо се за термин *супротни везници у напоредном односу* како бисмо указали на прву групу везника тј. *αντιθετικοί σύνδεσμοι*, док ћемо термин *εναντιωματικοί σύνδεσμοι* преводити термином *супротни везници у зависном односу*¹.

За потребе рада спровели смо неекспериментално квантитативно истраживање, у оквиру којег је од студената тражено да одговоре на питања затвореног типа с вишеструким избором одговора, бирајући одговарајући везник, како би повезали како напоредне, тако и зависне реченице. На нашу мотивацију за спровођење овог истраживања првенствено је утицало запажање да у граматицама модерног грчког језика које се користе у универзитетској настави на Катедри за неохеленске студије Филолошког факултета Универзитета у Београду не постоји консензус по питању категоризације и јасног дефинисања употребе супротних и раставних везника, што, неретко, може бити проблематично приликом усвајања овог језика и може условити појаву грешака приликом продукције на J2.

Такође, запазили смо и да се може говорити о ограниченој употреби одређених супротних везника, као и о фреквентнијој употреби оних везника које студенти учесталије употребљавају приликом усмене продукције². У вежбама

-
- 1 Истичемо да у појединим граматицама модерног грчког језика, попут *Μαλε νεογορρικε γραμματικε* Манолиса Тријандафилидиса коју је на српски превео Зоран Мутић, нисмо наишли на одговарајућу номенклатуру ове групе везника. Наиме, код Тријандафилидиса (о чему ће и касније бити речи у раду), не среће се категоризација везника базирана на врсти односа које повезују. Тако се у овој граматици може срести само термин *супротни везници*, који одговара термину *αντιθετικοί* на модерном грчком. Сличну ситуацију запазили смо и у приручнику *Синтакса νεογορρικог језика*, који је на српски језик превела Јелена Новаковић. Наиме, у овом приручнику чији су аутори Александрос Караниколас и сарадници, такође, не наилазимо на категорију *εναντιωματικοί*, већ искључиво *αντιθετικοί*. Ипак, интересантно је приметити да ова група аутора истиче дистинкцију између простог и градационог супротног везивања (више о томе в. Караниколас и др., 2003: 96–97). С друге стране, у *Γραμματικε σавременог грчког језика*, аутора проф. др Предрага Мутавџића, наилазимо на термин *εναντιωματικη*, преведен на српски језик као *допусни*. Ова група везника, према истом аутору обухвата: *παρ'όλο пов/упркос, παρότι/упркос, ав каи/иако, молонόти/иако, боо ки ав/колико год да, акόμη ки ав/чак и ако* (Мутавџић, 2007: 194). Ипак, на наш одабир термина *супротни везници у напоредном и зависном односу* утицала је чињеница да је и упитник који су испитаници попуњавали управо био базиран на уочавању разлике између напоредног и зависног односа, односно конјунктора који учествују у њиховом грађењу.
 - 2 Нпр. ослањајући се на искуство у настави примећујемо да студенти предност дају употреби *ав каи* уместо *молонόти*, упркос чињеници да оба имају значење *иако*.

коришћеним у истраживању посебно смо се фокусирали на опште изражавање супротности. Наиме, реч је о исказима којима говорник жели да изрази супротност, без обзира на то да ли је у питању напоредни или зависни однос. Основни циљеви истраживања били су да утврдимо:

1. да ли су изворни говорници српског под утицајем граматичких конструкција J1, које доводе до појаве трансфера (енг. transfer errors), преносећи овим путем конструкције из српског у модерни грчки језик;

2. да ли изворни говорници српског језика праве унутарјезичке грешке (енг. intralingual errors), грешке непажње или погрешне употребе правила (Ellis, 1997);

3. да ли изворни говорници српског језика праве грешке комуникационих стратегија (енг. communicative-strategy errors), као што су грешке превођења на синтаксичком нивоу и

4. да ли изворни говорници српског језика праве индуковане грешке (енг. induced errors), у случају када немају адекватне инструкције или од стране предавача или у језичким приручницима (Corder, 1975: 208)³.

2. Учестале грешке приликом усвајања модерног грчког као J2

Када је реч о употреби везника, може се говорити о ограниченом броју спроведених (емпиријских) истраживања, како по питању модерног грчког као матерњег, тако и као страног језика (Аσπρογέρακα/Μανωλούδη 2015: 32). Наиме, многа истраживања која су се бавила грешкама студената који модерни грчки усвајају као други или страни језик (Μητσιάκη, 2014; Τζιμώκας, 2018; Παπαβασιλείου, 2021; Παπαθεοδώρου, 2013; Κόλλης, 2021), фокус стављају на анализу грешака приликом употребе чланова⁴, граматичког рода, глаголског вида, падежа, али и оних које се тичу ортографских и прозодијских сегмената. Конкретније, у односу на укупан број најфреквентнијих грешака које су забележене код говорника модерног грчког као страног, грешке приликом употребе везника заузимају веома мали проценат. Како истичу Пацарас и Церкезиду (Πατσάρας/Τσερκεζίδου, 2019: 63) „у ове поткатегорије се убрајају грешке које се тичу ортографије страног језика (0,2%), интерпункцијских знакова (0,2%), употребе лица (0,2%), употребе везника (0,2%), употребе глаголског времена (0,4%), стања (0,4%) и начина (0,4%), као и грешке прозодијског типа (0,4%)“. Процент грешака приликом употребе везника који су ови аутори забележили (0,2%) може се сматрати занемарљивим, али, такође, показује неопходност спровођења детаљнијег и свеобухватнијег истраживања како би наведени закључци могли бити потврђени.

Но, у истраживањима које се тичу конкретније употребе везника могу се уочити занимљиве појединости. Тако, како истиче Тзуријаду (Τζουριάδου, 1995), док дете постепено развија усмену продукцију, везници се постепено и про-

³ О категоризацији грешака детаљније говори Бела (Μπέλλα, 2007: 32, 53–55).

⁴ Модерни грчки језик, за разлику од српског, поседује категорију члана, одређеног и неодређеног.

гресивно појављују, онда када и значење реченица постаје сложеније. Међутим, индикативно је да се супротни везници не јављају често приликом усмене продукције изворних говорника (Аσπρούερακα/Μανωλοΰδη, 2015: 32). С друге стране, примећено је и да ученик/студент неког језика као J2 приликом усмене продукције, када долази до спајања исказа са супротним значењем, неретко разуме појам супротности, али бира погрешне граматичке конструкције (1) (Τζωρτζάτου, 2012: 35):

(1) *Ὅμως* τι να τα κάνεις όλα αυτά τα ωραία πράγματα, *ενώ* μέσα στην ψυχή είσαι στενοχωρημένος.

Међутим, шта ће ти све те лепе ствари, док си у души тужан.

У наведеном примеру, како објашњава иста ауторка (Τζωρτζάτου, 2012: 35), употреба везника *ὁμως*/међутим и *ενώ*/док не представља најадекватније решење, већ је реч само о настојању говорника да изрази супротност појачавањем негације. Но, када је реч о употреби везника код говорника модерног грчког као страног, резултати студије коју је спровела Анастасијади-Симеониди са сарадницима (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη et al., 2008: 609) показују да на вишим нивоима комуникативне компетенције ученици/студенти у задовољавајућој мери усвајају дистинкцију између напоредног и зависног односа, али греше приликом употребе адекватног везника.

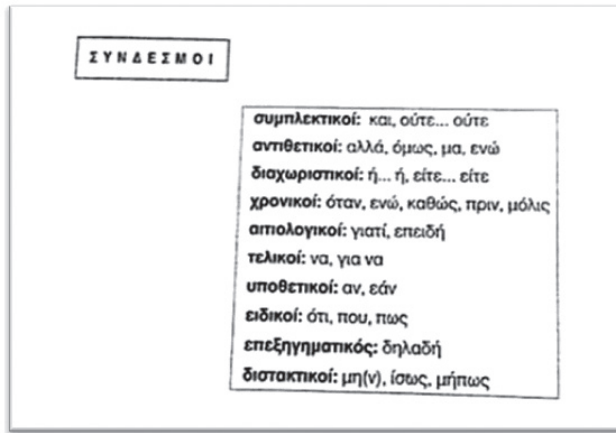
У складу са горенаведеним, у наредним сегментима рада ћемо контрастивно представити начин на који се везници приказују у граматикама модерног грчког и српског језика.

3. Супротни везници у модерном грчком језику

На Катедри за неохеленске студије Филолошког факултета Универзитета у Београду везници се, у складу са курикулумом, детаљно обрађују у другој години ОАС, у зимском семестру, када је очекивано да су студенти достигли ниво А2/ЗЕОЈ комуникативне компетенције на модерном грчком језику. На овом нивоу, везници се приказују у оквиру комуникативног метода (Canale/Swain, 1980), и то углавном путем дијалога и вежби у приручницима. На трећој и четвртој години ОАС од студената се очекује да обрате већу пажњу на одређене граматичке целине⁵, које се детаљно обрађују.

На почетним нивоима усвајања језика (А1, А2/ЗЕОЈ), приказ везника у приручницима је врло сажет. Ово се може видети у табели која се појављује у приручнику који се користи у настави граматике на другој години ОАС на Катедри за неохеленске студије. Наиме, наведена табела не пружа приказ свих супротних везника, већ само оних који се најчешће користе у говору: *αλλά*/али, *ὁμως*/међутим, *μα/ма*, *ενώ*/док, не наводећи, притом, њихову категоризацију на оне који стоје у напоредном или зависном односу (Слика 1).

5 На трећој и четвртој години ОАС студенти прате наставу из предмета Грчки језик 5, 6, 7 и 8 у оквиру којих се обрађују граматичке целине с фокусом на морфолошки и синтаксички систем модерног грчког језика, док се и контрастивно указује на сличности и разлике истих у односу на српски.

Слика 1. Приручник који се користи у настави граматике на другој години ОАС (Демίρη-Προδρομίδου et al., 2002)

Ипак, у појединим граматикама које се користе на трећој и на четвртој години ОАС доступна су нешто детаљнија граматичка објашњења. Наиме, везници се дефинишу као непроменљиве речи које повезују речи или реченице, а како се наводи у граматици чији су аутори Хатзисавидис и Хатзисавиду (Χατζησαββίδη/Χατζησαββίδου, 2009), супротним везницима *αλλά/али, ма/ма, παρά/него, όμως/међутим, ωστόσο/међутим, ενώ/док, μολονότι/иако⁶, αν και/иако, μόνο (που)/само, једино* говорници изражавају напоредни однос, било између реченичних конституената (2), било између реченица (3)⁷.

(2) Δε θέλει τίποτε άλλο παρά την ψυχία του.
Не жели ништа осим свог мира.

(3) Τον υποχρέωσε όχι μόνο να διαβάξει τα κείμενα που έπαιρνε αλλά και να απαντά σε όλες τις επιστολές.
Натерао га је не само да чита текстове које је добијао, већ и да одговара на све дописе.

На сличан начин везнике у модерном грчком језику категоризују и Тријанδαфилиφιδис (Τριανταφυλλίδης, 1983: 199–200) (Слика 2) и Цолакис (Τσολάκης, 1981: 265) (Слика 3), наводећи у групи супротних једино везнике *αλλά/али, ма/ма, παρά/него, όμως/међутим, ωστόσο/међутим, αν και/иако, μόνο/само, једино, ενώ/док*.

6 У напоредном односу испред ових везника стоји тачка или горња тачка (на српском тачка зарез), нпр. *Με ρωτούσε συνεχώς διάφορα πράγματα: ενώ δεν ήξερα τι να του απαντήσω.*

7 Неки од везника који се користе у напоредном односу могу бити у употреби и у зависном, и то су: *ενώ/док, ώστε/док, αν και/иако, μολονότι/иако.*

Πίνακας με τους συνδέσμους

Είδη	Σύνδεσμοι
1. Συμπλεκτικοί	και (κι), ούτε, μήτε, ουδέ, μηδέ
2. Διαχωριστικοί	ή, είτε
3. Αντιθετικοί	μα, αλλά, παρά, όμως, ωστόσο, ενώ, αν και, μολονότι, μόνο
4. Συμπερασματικοί	λοιπόν, ώστε, άρα, επομένως, που
5. Επεξηγηματικός	δηλαδή
6. Ειδικοί	πως, που, ότι
7. Χρονικοί	όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, πριν (ριν να), μόλις, προτού, ώσπου, ωστόσο, όσο που, όποτε
8. Αιτιολογικοί	γιατί, επειδή, αφού, τι (ποιητικό)
9. Υποθετικοί	αν, σαν, άμα
10. Τελικοί	να, για να (δυνατότερο από το να)
11. Αποτελεσματικοί	ώστε (να), που
12. Διστακτικοί	μη(ν), μήπως
13. Συγκριτικός	παρά

Слика 2. Мала новогрчка граматика (Трианταφυλλίδης, 1983: 199–200)

Είδη	Σύνδεσμοι
3. Αντιθετικοί	μα, παρά, αλλά, όμως, ωστόσο, ενώ, αν και, μολονότι, μόνο
4. Αποτελεσματικοί	λοιπόν, ώστε, άρα, επομένως, που
5. Επεξηγηματικός	δηλαδή
6. Ειδικοί	πως, που, ότι
7. Χρονικοί	όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, πριν (να), μόλις, προτού, ώσπου, ωστόσο, όσο που, όποτε
8. Αιτιολογικοί	γιατί, επειδή, αφού
9. Υποθετικοί	αν, σαν, άμα
10. Τελικοί	να, για να
11. Διστακτικοί	μη(ν), μήπως
12. Συγκριτικός	παρά

Слика 3. Новогрчка граматика за V и VI разред основне школе (Тоолакис, 1981: 265)

Дакле, поредећи грчке граматике, односно категоризацију везника, можемо запазити да тежиште стављају на приказ њихове базичне поделе, не пружајући, истовремено, ни велики број примера њихове употребе.

4. Везници у српском језику

Како у грчком језику, тако и у српском, везници, који представљају адеклинабилну врсту речи, имају функцију повезивања не само реченица, већ и

реченичних конституената, где приликом њиховог повезивања везници указују и на врсту односа који се формира.

Када је реч о класификацији везника у српском језику, истичемо да се с гледишта морфологије деле на праве (*или, али, и, па, да, док, јер, ако...*) и неправне (*када, већ, само, пошто, како...*), који могу имати функцију и прилога, али и упитних и односних заменица. Занимљиво је приметити и да се у функцији везника јављају скупови од две или више речи *зато што, због тога што, па ипак* (Клајн, 2005: 163)⁸.

Такође, поред наведене поделе засноване на морфолошким критеријумима, могу се поделити и на напоредне (односно конјункторе или координативне), који повезују и речи унутар једне реченице, али и клаузе унутар сложених реченица, и на зависне тј. субординативне или субјункторе. Зависни везници имају улогу да повежу искључиво зависне реченице са њиховим управним реченицама (Клајн, 2005: 163; Станојчић/Поповић, 2011: 134–135). Према врсти реченица које повезују напоредни везници могу бити саставни, раставни, супротни и закључни, док се зависни могу класификовати на намерне, временске, начинске, изричне, узрочне, последичне, погодбене и допусне (Станојчић/Поповић, 2011: 134–135).

Ипак, када је реч о семантици везника, потребно је имати у виду да је она одређена како синтаксичким, тако и прагматичким условима у реченици. Сходно томе, управо је због полисемије често веома тешко одредити тачно значење неког везника. У нашем раду тежиште ћемо ставити на приказ особености супротних везника у српском језику, како бисмо указали на потенцијалне сличности и/или разлике у односу на ову врсту везника у модерном грчком језику. С тим у вези, супротни везници (*а, али, него, већ, но, док, па ипак, притом, пак, међутим*) служе за грађење сложених реченица у којима оно што се казује стоји у некој међусобној вези по смислу, док је оно што се износи у другом делу реченице по нечему супротно ономе у претходном исказу (4, 5, 6, 7) (Стевановић, 1969: 798):

(4) Марија је дошла код Стефана, но није га нашла.

(5) Он није дошао, али је позвао телефоном.

(6) Чекао је дуго, међутим, на крају добио је посао.

(7) Ја хоћу сладолед, а ти хоћеш сок.

Како запажа Стевановић (1969: 799), говорници српског језика, у ситуацијама када истичу адверзативност у оквиру својих исказа или њихових елемената, у највећој мери употребљавају везник *а* (Другови су заспали, а ја сам остао будан). Ипак, како напомињу Станојчић и Поповић (2011: 362) интересантно је запазити да овај везник, поред обележавања адверзивности, показује и да ситуација у наредном исказу упућује на одређену разлику, када граница између адверзативног и копулативног односа није увек јасна (8, 9):

8 Занимљиво је приметити да везници у српском језику најчешће стоје на почетку реченице, те се неретко и одвајају зарезом.

(8) Прво је прихватила, а затим се предомислила.

(9) Прво је прихватила, и затим се предомислила.

Занимљиво је приметити да се слична ситуација запажа и у грчком језику, где саставни везник *καί/и*, у зависности од прагматичких услова у исказу, може указивати и на адверзативни однос, поред копулативног (10).

(10) Μπ το δείξεις, και να το θες.

Не показуј то чак и да желиш⁹.

5. Методологија истраживања

У нашем истраживању, спроведеном у јуну 2021. године, учествовали су студенти треће и четврте године основних студија на Катедри за неохеленске студије Филолошког факултета Универзитета у Београду. Конкретније, учествовало је 55 студента, од којих је 39 на четвртој, а 16 на трећој години ОАС. Општи подаци испитаника приказани су у табели која следи (Табела 1):

Узраст испитаника		Година студија	
23 године	18	Трећа	16
21 година	10		
22 године	8		
24 године	8	Четврта	39
>24 године	10		

Табела 1. Општи подаци испитаника

Битно је истаћи и да је очекивано да су испитаници, будући да похађају претходно наведене курсеве, стекли језичку комуникативну компетенцију на нивоима Б2/Ц1 у складу са ЗЕОЈ-ем.

Поред првог дела, у коме је од испитаника тражено да пружи основне личне податке, упитник је обухватао још три дела, која су укупно садржала двадесет питања. Фокус истраживања стављен је на употребу везника, но ова информација није дата студентима, како не би утицала на њихово просуђивање и одговоре. Анкету су студенти решавали у електронском облику, на платформи *Google Forms*¹⁰, за коју им је приступ дат путем платформе *Moodle* и курсева „Грчки језик 5, 6, 7 и 8“.

Изабрали смо да у истраживању испитамо употребу како супротних везника у напоредном односу, тако и супротних везника у зависном односу, будући да, као што смо већ истакли, у већини уџбеника који се користе у настави модерног грчког као страног језика они нису раздвојени у посебне категорије.

⁹ Истичемо да смо превод ове реченице прилагодили српском језику, додајући речцу чак.

¹⁰ <https://forms.gle/DbPqfgoVbfR871LU7>

Такође, фокус нашег истраживања били су искључиво везници, а не врста реченица коју они повезују (напоредне и зависне). Стога, обе врсте реченица подједнако се појављују у анкети.

6. Анализа упитника

6.1. Први део

Први део чинио је текст, познате тематике и лексике, подељен на седам делова, како би се јасније раздвојиле реченице, односно њихово значење. Текст је садржао седам празнина, а од испитаника је тражено да за сваку празнину одаберу један од четири предложена одговора. У свакој реченици/ целини, постојао је само један тачан одговор, који је био или супротни или раставни везник. Други понуђени одговори, дистрактори, били су везници који припадају другим категоријама. Другим речима, од испитаника се очекивало да разумеју супротност која је изражена двома реченицама¹¹ и да у складу са тиме одаберу везник који означава ову супротност. Остали везници тј. дистрактори указују на другачију врсту односа, нпр. узрок: *γιάτί, αφού/јер, будући да*, време и редослед одвијања радње: *όταν/када, αφού/након, ώσπου/ док* услов: *αν/ако* итд.

Попуњавање празнина у реченици (вишеструк избор одговора)	Процент студената који су тачно одговорили
1. ενώ	54,5%
2. και ας	72,7%
3. μολονότι	80%
4. αν και	69,1%
5. παρόλο που	76,4%
6. και ας	69,1%
7. παρά το ότι ¹⁴	61,8%

Табела 2. Резултати вежбе допуњавања текста тачним везником¹²

У складу са резултатима, као што се може закључити из Табеле 2, већина студената бира исправан везник у свим реченицама, што је чињеница која указује на низак проценат грешке, те можемо дати даљи позитивни допринос скоријем истраживању које су спровели Пацарас и Церкезиду (Πατοάρας/

¹¹ Или независне са независном и зависне са зависном реченицом.

¹² Приказани проценти тичу се укупног броја испитаника, будући да су сви испитаници одговорили на сва питања.

Тσερκεζίδου, 2019). Тако, у следећој реченици, нпр. већина студената (76,4%), тачно бира везник који означава адверзативност (*παρόλο που/иако*) (1):

- (1) _____ (*Παρόλο που, Αν, Όπου, Αφού*) τρώει όλη τη μέρα στις ταβερνούλες της παραλίας, δεν παχαίνει καθόλου!
 _____ (*Иако, Ако, Док, Будући да*) непрестано једе у тавернама на плажи, уопште не добија на килажи!

У овом примеру студенти су избегли коришћење других везника тј. дистрактора: *αν/ако*, који означава услов, *ώπου/док*, који означава време и *αφού/будући да*, који означава узрок.

Када је реч о најнижем проценту тачности, односно о 54% испитаника који су одабрали супротни везник *ενώ/док* (супротност-контраст), примећујемо да су одређени испитаници погрешили јер су погрешно разумели значење реченице, па су често бирали *αφού* (које означава узрок):

- (2) _____ (*Ενώ, Γιατί, Αφού, Όστε*) ο Γιάννης δε διάβαζε πολύ όλη τη χρονιά, έγραψε καλά στις εξετάσεις.
 _____ (*Док, Јер, Будући да, Како би*) Јанис није много учио целе године, добро је урадио испите.

6.2. Други део

Други део је садржао десет реченица које су биле међусобно независне по значењу. У пет реченица је тачан одговор био неки супротни везник у напоредном или зависном односу, у зависности од тога да ли су реченице биле напоредне или зависне, док је у другим реченицама тачан одговор био везник друге врсте, будући да су ове реченице представљале дистракторе. У Табели 3 су наведени проценти тачног одговора на питања у којима је било потребно изабрати адверзативни или дисјунктивни везник.

Попуњавање празнина у реченици (вишеструк избор одговора)	Процент студената који су тачно одговорили
1. ακόμα και αν	85,5%
5. αν και	92,7%
6. μολονότι	49,1%
8. και ας	65,5%
10. και να ¹⁴	65,5%

Табела 3. Резултати вежбе допуњавања везницима који означавају супротност

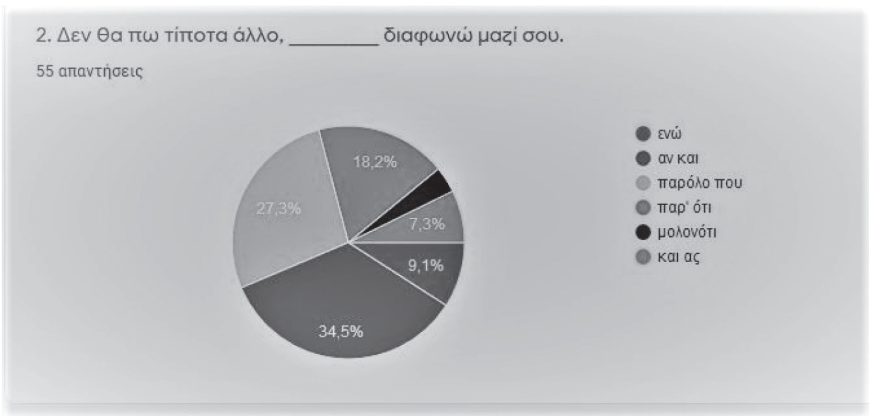
У складу са резултатима, као што се може видети у Табели 3, већина студентата бира тачан везник у скоро свим, односно у четири од пет реченица у којима се изражава адверзативност. Дакле, студенти, како у оквиру текста, тако и у случају самосталних реченица које су изваћене из контекста, препознају супротне реченице. Ипак, највећи проценат погрешних одговора примећује се у случају шесте реченице. У овом примеру било је потребно одабрати везник *μολονότι/иако*. Уместо овог, испитаници често бирају *αφού/будући да; након* (31%), и *ώστε/дакле, тако да* (13%). Оба нетачна одговора изражавају узрок:

- (3) _____ χάνει παίζοντας χαρτιά, εξακολουθεί να παίζει. (Ωστε, Μολονότι, Αφού, Όπου)
 _____ губи кад игра карте, наставља да игра. (Како би, Иако, Будући да, Где)

У осталим реченицама је проценат грешака био мањи, а индикативно наводимо да су у осмој и десетој реченици одређени испитаници бирали *επειδή/јер* (23,6%) и *ώστε/дакле, тако да* (16,4%).

6.3. Трећи део

Трећи део упитника чиниле су три реченице, две напоредне и једна зависна. У све три реченице, у којима је било потребно допунити празнину, понуђени одговори били су одређени адверзативни и дисјунктивни везници. У овој вежби је од испитаника тражено да одаберу један од шест понуђених одговора. Било који од понуђених одговора би могао да се семантички уклопи у реченицу, која би задржала исто значење. Циљ ове вежбе био је да се испита да ли студенти имају тенденцију да чешће користе одређене конјункторе како би изразили супротност, или подједнако користе све који је означавају¹³.

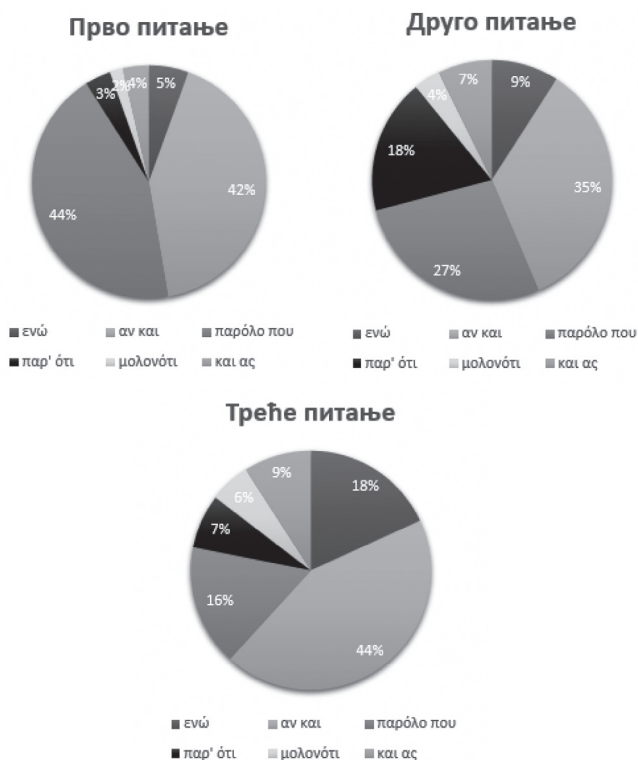
Слика 4. Пример питања у трећем делу упитника

¹³ Чак и ако упоредимо дефиницију и употребу супротних везника у реченицама (нпр. Κριαράς, 1995), не примећујемо одступања.

Као што смо навели, у реченицама је било могуће употребити било који од понуђених везника, али се у одговорима знатно чешће појављују одређени. Наиме, везници које су студенти најчешће бирали су *αν και/иако* и *παρόλο που/упркос*. Чини се да је избор других везника, као што су *μολονότι* и *και ας* (који исказују допусни однос) знатно ређи. Могли бисмо да претпоставимо да до овога долази будући да су, без обзира на ниво комуникативне компетенције, студенти чешће у контакту са одређеним конјункторима, па им, самим тим, дају предност и у личној употреби, како у писаној, тако и у говорној продукцији.

Стога, једно питање које би требало да се испита у наредним истраживањима јесте да ли заиста у својим есејима и приликом усмене продукције на модерном грчком студенти чешће користе наведене везнике у односу на друге, у покушају да избегну грешке и изразе се на што адекватнији начин. Такође, било би значајно истражити да ли избор везника који праве наши испитаници јесте у корелацији са чешћим коришћењем ових везника и код изворних говорника модерног грчког језика.

На графиконима који следе приказани су одговори наших испитаника у овом делу истраживања.

Графикони 1–3. Резултати трећег дела упитника

7. Закључна разматрања

Ослањајући се на приказане резултате нашег истраживања, примећујемо да већина студената који су у њему учествовали на исправан начин перципира употребу супротних везника у напоредном и зависном односу. Томе несумњиво доприноси и велики број вежби, али и теоријских часова граматике модерног грчког језика током целокупног периода њиховог студирања.

Ипак, можемо запазити да испитаници предност дају коришћењу одређених адверзативних везника, што се поготово уочава у одговорима које су дали у последњем делу упитника. Додатно, истичемо да резултати истраживања могу помоћи наставнику модерног грчког да уочи оне сегменте у вези са усвајањем и употребом адверзативних везника који изворним говорницима српског могу бити проблематични.

Тако запажамо да одређени број студената радије користи оне супротне везнике који су у фреквентнијој употреби у свакодневном, неакадемском дискурсу, нпр. *av kai*, избегавајући коришћење других, попут *μολονότι*. Из тог разлога, битно је обратити пажњу не само на оне сегменте који могу условити појаву грешака, чак и у веома малим процентима, већ и на врсту продукције на J2 (усмена или писмена), као и на стил текста (књижевни, административни и сл.), што, такође, може утицати на одабир везника.

Поред тога, приметили смо и да не постоји велико одступање у начину изражавања супротног односа у српском и модерног грчком језику. С тим у вези, нису забележене грешке изазване трансфером, као ни грешке комуникационих стратегија, те можемо закључити да су грешке које су наши испитаници начинили приликом истраживања индукване.

Као што смо већ истакли, не постоји консензус у вези са категоризацијом и начином представљања ове граматичке целине, као ни велики број примера употребе везника у модерног грчком. То значи да приручници, онима који овај језик усвајају као J2, не нуде приказ њихове конкретне употребе, која, неретко, зависи како од семантичких, тако и прагматичких услова у реченици, а може условити појаву несигурности.

Стога, мишљења смо да би било потребно проширити истраживања овог типа, како би се могао добити јаснији увид у начин на који не само неизворни, већ и изворни говорници модерног грчког перцепирају и исказују супротност, као и испитати којим везницима дају предност приликом употребе. Додатно, поред чињенице да се супротност у српском и модерног грчком исказује на сличан начин, сматрамо да је неопходно начинити јаснију категоризацију везника у модерног грчком језику, уз истицање већег броја примера њихове употребе, како би се допринело стварању јасније слике о начинима њихове употребе и како би стицање језичке комуникативне компетенције на овом језику било ефикасније.

Напомена: Рад је изложен на међународном научном скупу *Γλωσσική διδασκαλία και μάθηση στο σύγχρονο εκπαιδευτικό και κοινωνικό περιβάλλον* у организацији Универзитета Западне Македоније, Козани, Република Грчка, 2–4. јул 2021.

Литература

- Караниколас, А., Спиропулос, И., Ангелиду, Д., Вецопулу, М., Григориадис, Н., Кандрос, П., Карпуза, Д., Ланарис, Е., Мумцакис, А., Табаидис, Д., Цолакис, Х. (2003). *Синтакса новогрчког језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- [Karaniokolas, A., Spiropoulos, I., Angelidu, D., Vecopulu, M., Grigoriadis, N., Kandros, P., Karpuza, D., Lanaris, E., Mumcakis, A., Tabaidis, D., Colakis, H. (2003). *Sintaksa novogrčkog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva]
- Мутавџић, П. (2007). *Граматика савременог грчког језика*. Београд: Јасен.
- [Mutavdžić, P. (2007). *Gramatika savremenog grčkog jezika*. Beograd: Jasen]
- Станојчић, Ж., Поповић, Љ. (2011). *Граматика српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- [Stanojčić, Ž., Popović, Lj. (1997). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva]
- Стевановић, М. (1969). *Савремени српскохрватски језик: Синтакса*. Београд: Научно дело.
- [Stevanović, M. (1969). *Savremeni srpskohrvatski jezik: Sintaksa*. Beograd: Naučno delo]
- Стевановић, М. (1986). *Савремени српскохрватски језик*. Београд: Научна књига.
- [Stevanović, M. (1986). *Savremeni srpskohrvatski jezik*. Beograd: Naučna knjiga]
- Canale, M., Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1, 1–47.
- Corder, S. P. (1975). Error Analysis, Interlanguage and Second Language Acquisition. *Language Teaching*, 8, 201–218.
- Ellis, R. (1997). *Second Language Acquisition Research and Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Trijandafilidis, M. (1995). *Mala novogrčka gramatika*. Tesalonika: Institut za novogrčke studije.
- Αναστασιάδης-Συμεωνίδη, Α., Χούμα, Β., Μπυσιόκη, Μ., Μποζονέλος Β., Βλέτσι, Ε. (2008). Τα γλωσσικά λάθη μαθητών της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας και ο ρόλος της Γ1 στις πολυπολιτισμικές τάξεις του Γυμνασίου. Στα 2008 Ευρωπαϊκό έτος διαπολιτισμικού διαλόγου: Συνομιλώντας με τις γλώσσες-πολιτισμούς, 597–612. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο.
- [Anastasiadi-Symeonidi, A., Houma, V., Mitsiaki, M., Μποζονέλος, Β., Vletsis, E. (2008). Τα glossika lathi mathiton tis ellinikis os defteris glossas kai o rolos tis G1 stis polypolitismikes taksis tou Gymnasiou. In 2008 Evropaiiko etos diapolitismikou dialogou: Synomilontas me tis glosses-politismous, 597–612. Thessaloniki: Aristotle University]
- Ασπρογέρακα, Κ., Μανωλούδη, Ο. (2015). Προσαρμογή και επιδίωξη στάθμισης της δοκιμασίας αντίληψης της γραμματικής TROG-2 σε τυπικά αναπτυξοόμενα παιδιά

ηλικίας 6,0–6,11 ετών με μητρική γλώσσα την ελληνική. Πάτρα: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας.

[Asprogeraka, K., Manoloudi, O. (2015). *Prosarmogi kai epidioksi stathmisis tis dokimasias antilipsis tis grammatikis TROG-2 se typika anartyssomena paidia ilikias 6,0–6,11 eton me mitriki glossa tin elliniki*. Patras: Technologiko Ekpaidevtiko Idryma Dytikis Elladas]

Κόλλης, Θ. (2021). *Η παρεμβολή της αραβικής γλώσσας στην εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης* (μη δημοσιευμένη διπλωματική εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

[Kollis, Th. (2021). *I παρεnvoli tis aravikis glossas stin ekmathisi tis ellinikis os defteris i ksenis*. (unpublished senior thesis). Hellenic Open University, Patras]

Μπιοιάκη, Μ. (2014). *Φωνολογική διαβάθμιση των αρχικών ταυτοσυλλαβικών συμφωνικών συμπλεγμάτων (#CC) της Ν.Ε.: Γραμματική μοντελοποίηση και Διδακτικές εφαρμογές για την Ελληνική ως Γ2* (διδακτορική διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη.

[Mitsiaki, M. (2014). *Phonologiki diavathmisi ton archikon taftosyllavikon symfonikon symplegmaton (#CC) tis N.E.: Grammatiki modelopoiisi kai didaktikes efarmoges gia tin Elliniki os G2* (unpublished doctoral dissertation). Aristotle University, Thessaloniki]

Μπέλλα, Σ. (2007). *Η Δεύτερη Γλώσσα. Κατάκτηση και διδασκαλία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

[Bella, S. (2007). *I Defteri Glossa. Kataktisi kai didaskalia*. Athens: Ellinika Grammata]

Παπαβασιλείου, Κ. (2021). *Τα λάθη των ισπανόφωνων κατά την εκμάθηση της ελληνικής ως ξένης γλώσσας* (μη δημοσιευμένη πτυχιακή εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

[Papavasiliou, K. (2021). *Ta lathi ton ispanofonon kata tin ekmathisi tis ellinikis os ksenis glossas* (unpublished senior thesis). Hellenic Open University, Patras]

Παπαθεοδώρου, Μ. (2013). *Τα γλωσσικά λάθη των αλλοδαπών μαθητών σε σχέση με την ελληνομάθειά τους* (μη δημοσιευμένη μεταπτυχιακή εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη.

[Papatheodorou, M. (2013). *Ta glossika lathi ton allodapon mathiton se shesi me tin ellinomatheia tous* (unpublished master's thesis). Thessaloniki: Aristotle University, Thessaloniki]

Πατσάρας, Ι., Τσερκεζίδου, Γ. (2019). *Συγκριτική μελέτη λαθών φοιτητών με την ελληνική ως μητρική και ως δεύτερη/ξένη γλώσσα* (μη δημοσιευμένη πτυχιακή εργασία). ΔΠΘ, Κομοτηνή.

[Patsaras, I., Tserkezidu, G. (2019). *Syngritiki meleti lathon foititon me tin elliniki os mitriki kai os defteri/kseni glossa* (unpublished senior thesis). DPTH, Komotini]

Τζιμώκας, Δ. (2018). *Γραμματικά λάθη των μαθητών της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας και η κωδικοποίησή τους βάσει ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων* (μη δημοσιευμένη διδακτορική διατριβή). Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

[Tzimokas, D. (2018). *Grammatika lathi ton mathiton tis neas ellinikis os defteris glossas kai i kodikopoiisi tous vasi ilektronikon somaton kimenon* (unpublished doctoral dissertation). National and Kapodistrian Univeristy of Athens, Athens]

- Τζουριάδου, Μ. (1995). *Ο λόγος του παιδιού της προσχολικής ηλικίας*. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.
- [Tzouriadu, M. (1995). *O logos tu pediu tis proscholikis ilikias*. Thessaloniki: Promithevs]
- Τζωρτζάτου, Κ. (2013). *Ορθογραφικά λάθη Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών Δημοτικού* (μη δημοσιευμένη μεταπτυχιακή εργασία). Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.
- [Tzortzatu, K. (2013). *Orthografika lathi Ellinon kai allodapon mathiton Dimotikou* (unpublished master's thesis). University of Patras, Patras]
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (1978). *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής) (1941)*. Αθήνα: ΟΕΣΒ.
- [Trijandafilidis, M. (1978). *Neoelliniki grammatiki (tis dimotikis) (1941)*. Athens: OEDB]
- Τσολάκης, Χ. (1981). *Νεοελληνική Γραμματική της Ε' και Στ' Δημοτικού*. Αθήνα: ΟΕΣΒ.
- [Tsolakis, Ch. (1981). *Neoelliniki Grammatiki tis E' ke St' Dimotikou*. Athens: OEDB]
- Φιλιππάκη-Warburton, Ει., Γεωργιαφέντη, Μ., Κοτζόγλου Γ., Λουκά, Μ. (2011). *Γραμματική Ε' και Στ' Δημοτικού*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- [Philippaki-Warburton. I., Georgiafenti, M., Kotzoglu, G., Louka, M. (2011). *Grammatiki E' ke St' Dimotikou*. Athens: OEDB]
- Χατζησαββίδης, Σ., Χατζησαββίδου, Α. (2009). *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας (Α', Β', Γ' Γυμνασίου)*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- [Hatzisavvidis, S., Hatzisavvidou, A. (2009). *Grammatiki Neas Ellinikis Glossas (A', B', G' Gymnasiou)*. Athens: OEDB]

Извори

- Δεμίρη-Προδρομίδου, Ε., Καμαριανού-Βασιλείου, Ρ. (2002). *Νέα Ελληνικά για μετανάστες, παλιννοστούντες, πρόσφυγες και ξένους Β' επίπεδο και καλή επιτυχία*. Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.
- [Demiri-Prodrromiou, E., Kamarinou-Vasiliou, R. (2002). *Nea Ellinika gia metanastes, palinnnostoundes, prosfyges kai ksenous B' epipedo kai kali epityhia*. Athens: METAIXMIO]

Maја G. Baćić Ćosić
Antonina V. Kostić
Martha P. Lampropoulou

Summary

ABOUT SUBORDINATING CONJUNCTIONS: THE CASE OF NATIVE SERBIAN SPEAKERS WHO LEARN THE MODERN GREEK AS A FOREIGN LANGUAGE

This paper aims to examine in which way a group of students of Modern Greek as L2 at the Department of Modern Greek Studies perceives the use of subordinating conjunctions that in the Modern Greek language link clauses in both subordinate and independent clauses. We have conducted a non-experimental quantitative study, which contained adapted grammar exercises (*Fill in the blanks with the correct conjunctions*). More specifically, the empirical part of the study included the recording and analysis of errors, as well as the comparison of subordinating conjunctions of two languages, Modern Greek and Serbian. In accordance with certain grammars of the Modern Greek language (Τριανταφυλλίδης, 1978: 199–201; Τσολάκης, 2006: 264–268), the independent relationship is defined as one in which there are two equal sentences, i.e., independent with independent or subordinate with subordinate, by using conjunctions such as *αν και, αλλά, μα, παρά, όμως, ωστόσο*. In a similar way, in the Serbian language subordinative conjunctions such as *a, али, него, већ, но* link words and clauses that are characterized by some kind of opposition or difference (Станојчић/Поповић, 2011: 358; Стевановић, 1986: 382). The aim of this paper is to identify those components that can be problematic for students of Modern Greek as L2, and to suggest methods that contribute to a more effective acquisition and use of conjunctions in this language, by means of analyzing errors and comparing grammatical structures of Modern Greek and Serbian.

Key words:

Modern Greek syntax, subordinating conjunctions, Modern Greek as L2